

O informacijskom sustavu znanosti Republike Hrvatske

Povod ovom kometnatru je članak Jadranke Stojanovski objavljen nedavno u ovom časopisu [1]. Taj isključivo digitalno čitljiv časopis prilika je za (brzu) razmjenu mišljenja i o informacijskom sustavu o znanosti u Hrvatskoj. Ovdje se neće razmatrati mnogobrojni detalji iz [1] koji zahtijevaju opsežniji osvrt u interesu točnosti navoda, već isključivo suština spomenute teme.

Prema [1] temelj bi informacijskog sustava Republike Hrvatske bila "Hrvatska znanstvena bibliografija (Croatian Scientific Bibliography - CROSBİ)", koja bi se pak realizirala izravnom suradnjom nekoliko tisuća (potencijalnih) hrvatskih znanstvenika koji bi dostavljali bibliografske zapise o svojim radovima.

U Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici (NSK) se izrađuje opća nacionalna bibliografija (Hrvatska bibliografija - dalje HB NSK, s tri niza; Niz A: Knjige; Niz B: Prilozi u časopisima i zbornicima; Niz C: Serijske publikacije). HB NSK se temelji na obveznom primjerku objavljenih publikacija, koji NSK prima prema članku 37. Zakona o knjižnicama [2], dakle na temelju viđenog izvora (de visu) dosljednom primjenom nacionalnog pravilnika i međunarodnih knjižničnih standarda. Osim u tiskanom obliku bibliografski zapisi su dostupni i digitalno pretraživi i u bibliografskoj bazi NSK (<http://www.nsk.hr>).

Navod u članku [1]: "...izrađuje ju Nacionalna i sveučilišna knjižnica, a uključuje sve radove objavljene u Hrvatskoj, pa tim kriterijem vrlo dobro pokriva područje društvenih i humanističkih znanosti..." može navesti na krivi zaključak da HB NSK pokriva "vrlo dobro" SAMO područje društvenih i humanističkih znanosti. Naprotiv, zbog sveobuhvatnosti HB NSK bilo je i moguće istražiti koliko doktora znanosti (od njih 6496 iz 39 znanstvenih područja, prema popisu iz Ministarstva znanosti i tehnologije - MZTRH) NIJE u Hrvatskoj objavilo NIŠTA od 1991. do 1996. godine [3]. Poslije tog prvog dijela o neproduktivnim znanstvenicima, predan je za objavljivanje i drugi dio o produktivnim znanstvenicima (1991-1998., autori: Sorokin. B., Jovičić, A., Sladić I., Silobrčić, V.), za što je korištena ista bibliografska baza NSK.

Prema tome, kada bi prikupljanje bibliografskih podataka od autora (znanstvenika) i bilo najbolje rješenje (kako to u svom članku J. Stojanovski višekratno i rezolutno tvrdi [1]), autore (i urednike CROSBİ) moglo bi se ipak odteretiti cjelokupnog bibliografskog posla o radovima OBJAVLJENIMA u Hrvatskoj.

U [3] je detaljno opisano "uparivanje" imena s popisa znanstvenika MZTRH (u daljnjem ovdje kao EZRA - Evidencija znanstvenih radnika, prema [1]) s imenima autora iz HB NSK. To je i prva spona dviju baza podataka o znanosti u Hrvatskoj, tj. prvi modul Informacijskog sustava o znanosti Hrvatske (INSUZNAN). Bilo bi dobro taj prvi modul trajno održavati (za što je potrebna suradnja "samo" dviju institucija s državnog proračuna - MZTRH i NSK). Njime se mogu istraživanja o znanstvenoj produktivnosti proširiti raznim parametrima danima u EZRI uz imena autora. (O proučavanju našeg znanstvenog procesa - još ponešto na kraju.)

Imamo, dakle, već dvije digitalno uporabive baze podataka za Informacijski sustav znanosti u nas, i to bez sudjelovanja znanstvenika-autora i bez riskantne ovisnosti o njihovoj "anketnoj klimi".

Prvi put je prikupljanje ispunjenih formulara od autora o njihovim objavljenim radovima bilo prokušano još 1978-80., pri izradi Bibliografije radova znanstvenih radnika SRH (BRZR) [4]. Bila je to ideja profesora Bože Težaka, potaknutog na to koliko tadašnjim (1978!) velikim kašnjenjem (tiskane) HB NSK, toliko i počecima uporabe digitalnih tehnika (tada još centralizirano - SRCE) u informacijskom poslu. Anketna se klima mijenjala, pa je nakon prvih "dragovoljnih" ispunjavanja i dostavljanja formulara postupno primijenjivan neki oblik institucionalne "prisile" (vidi Uvod i Predgovore I. i II. u [4]). Kako je ta kompjutorski priređena bibliografija izdana još 1980. godine, ne stoji ni ova tvrdnja J. Stojanovski: "Potpuno novim konceptom bibliografije željeli smo u prvom redu ukloniti osnovne slabosti postojećih bibliografija." Štoviše, tim se načinom BRZR i dopunjavala, pa su izašla još dva nastavka prije 1990. [5].) Jedini razlog za pristup putem autora mogao bi biti taj, što osim radova objavljenih u Hrvatskoj ima i znatan broj onih objavljenih u inozemstvu.

U prvoj inozemnoj skupini su radovi objavljeni u časopisima koje redovito obrađuje Institute for Scientific Information (ISI) iz Philadelphije, a u drugoj svi ostali (nonISI). Od časopisa iz baze ISI najbrojniji su pak oni koji služe za izradu Current Contents-CC (njih oko 7000). Da bi se u CROSBI uključilo i te radove naših znanstvenika bilo bi samo potrebno uvesti redovito digitalno pretraživanje baze ISI-CC s prebacivanjem nađenih bibliografskih zapisa u CROSBI. (Tehnika je korištena u [3]). "Uparivanje" imena iz EZRE s onima iz ISI-CC ne zahtijeva (srećom) suradnju naših institucija, već samo - novac na jednom mjestu. Dođe li u obzir napuštanje suradnje s autorima-znanstvenicima radi prikupljanja bibliografskih zapisa o radovima iz ISI baze, može se prethodno, skeptika radi, financijsko-ekonomski analizirati je li jeftinije digitalno prikupljanje podataka, ili putem autora-znanstvenika. No što se točnosti i ažurnosti tiče - digitalno pretraživanje ISI-CC baze prema EZRI je svakako u apsolutnoj prednosti.

Preostaje još stvaranje trećeg modula INSUZNANA: za "nonISI" radove. Uz danas već mnogobrojne digitalne bibliografske baze podataka za razna stručna područja, i to bi se moglo digitalizirati korištenjem EZRE za pretraživanje nekoliko specijaliziranih baza podataka koje bi se odabrale prema do sada prikupljenim podacima od autora.

U [1] stoji: "U sljedećem ćemo razdoblju, ovisno o financiranju, prebaciti cijeli sustav na drugi DBMS, koji će omogućiti kvalitetnije veze među podacima te ugrađivanje svih potrebnih normativnih datoteka." Ne bi se trebalo "zaboraviti" da bibliografskih normativnih datoteka, desetljećima kontroliranih i upotpunjavanih, već ima - u NSK. I opet, bila bi potrebna suradnja dviju institucija (financiranih iz državnog proračuna) - MZTRH i NSK. Ako do takve suradnje dođe, to, "sljedeće razdoblje" čini se vrlo podesnim za konačno formiranje INSUZNANA.

U [1] piše i da "Elektronička bibliografija opisana u ovom radu nema mnogo dodirnih točaka s tradicionalnim bibliografskim alatima." Ovo se može odčitati u vrlo negativnom svjetlu, tj. da CROSBI - i nije bibliografija! No na stranu semantička zbrka, za INSUZNAN je apsolutno nužna kompetentna bibliografija radova hrvatskih znanstvenika. Zbog toga i objavljujemo ovaj komentar.

Za Informacijski sustav znanosti (INSUZNAN) smo ovdje već razabrali tri modula: 1. Bibliografski (CROSBI), 2. Personalni (EZRA), te 3. Časopisni (NonISI). Očito je iz [1] da MZTRH ima (i mora imati) potrebu praćenja "istraživanja u tijeku", za koja bi samo

Ministarstvo moralo davati podatke i odrediti stupanj povezanosti s CROSBİ. No taj je modul bliži "sivoj literaturi", koji se u [1] ne spominje izravno, ali se na to svodi: "Prilagodljivi karakter elektroničke bibliografije dopušta pohranu podataka o vrstama radova koje tradicionalne bibliografije najčešće ne pokrivaju, npr. patentima, računalnim programima, priložima, elaboratima, izvještajima i dr." Nije tu nikakvo posebno svojstvo "elektroničke bibliografije", jer sivu literaturu uključuju i razne klasične bibliografije, što ovisi o koncepciji. No sigurno je da jedna NACIONALNA bibliografija ne smije imati bibliografske jedinice o radovima koji NISU dostupni JAVNO, tj. o sivoj literaturi. CROSBİ nije nacionalna bibliografija u užem smislu, pa bi bilo razumljivo da ima i modul o tekućim istraživanjima.

U [1] se spominje i kategorizacija časopisa, što već spada u korištenje CROSBİ za proučavanja našeg znanstvenog procesa, uz mnoge druge aspekte koji se mogu analizirati na temelju (bolje pripremljenog) CROSBİ. Da se i naši časopisi dadu vrednovati bez (provincijalnog) nasilnog uvođenja kriterija "po vrsnoći izjednačenih (s onima iz Current Contents)" višekratno je bilo pokazano u posljednjih petnaestak godina [6] pa bi se INSUZNAN moglo dopuniti trajno i modulom vrednovanja naših časopisa. No pitanje institucionaliziranog pristupa proučavanju znanosti u nas je staro i - bolno. Minimalni je zahtjev da se rezultati takvih istraživanja objavljuju pretežito na jednom mjestu [7]. Budući da je preko polovice znanstvene djelatnosti na Sveučilištu, a teško ju je razdvojiti od nastavne (obrazovni sustav), možda bi, unatoč ili prema svom podnaslovu i deklariranoj tematici, baš ovaj časopis bio jedan od kandidata za takvu ulogu, naravno uz striktno poštivanje međunarodne recenzije, makar to zahtijevalo i dvojezičnost.

Literatura:

- [1] Jadranka Stojanovski: Znanstvena publicistika Hrvatske od 1997. do 2001. - uloga knjižnice.
EDUPOINT 2/4 2000 < <http://edupoint.carnet.hr/casopis/broj-04/> >
(posjećeno 8. travnja 2002)
- [2] Narodne novine, Zagreb 1997. Br. 195.
- [3] Aleksandra Jovičić, Zdenka Penava, Branka Sorokin, Ivica Sladić, Vlatko Silobrčić, Siniša Maričić: Doktori znanosti u Hrvatskoj: njihova proizvodnost od 1991. do 1996. I. Neproizvodni znanstvenici. Društvena istraživanja (Zagreb) 8/4(42) 1999 513-527.
- [4] Bibliografija radova znanstvenih radnika SR Hrvatske: 1971-1978 [uredio Siniša Maričić]: Zagreb : Republička zajednica za znanstveni rad SR Hrvatske, 1980. (Signatura NSK: II-49.811)
- [5] Bilteni 19.(1989.) i 21.(1990) Samoupravne interesne zajednice znanosti SR Hrvatske [glavni i odgovorni urednik Zvonimir Marić]: Zagreb : Samoupravna interesna zajednica znanosti SR Hrvatske, 1988-1990. (Signatura NSK: 232.353)
- [6] Siniša Maričić, Branka Sorokin, Zlatko Papeš: Croatian journals at the end of the 20 century - A bibliometric evaluation. Društvena istraživanja (Zagreb) 9/1(45) 2000 1-17.
- [7] Znanost u Hrvatskoj na pragu trećeg tisućljeća. Zbornik skupa održanog u HAZU 26. Svibnja 1999. u okviru Akademijinog projekta PRILOZI ZA STRATEGIJU RAZVOJA HRVATSKE. [Ur. Boris Kamenar i Velimir Pravdić] HAZU, Zagreb 2000. (Signatura NSK: CIP 2/2000) V. diskusiju Siniše Maričića na str. 53-4.

Životopisi

Branka Sorokin, prof., knjižničarski savjetnik, do umirovljenja (1991.) radila je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Profesionalni rad vezan (prvenstveno) uz izradu nacionalne bibliografije, posebno članaka u serijskim publikacijama. Dugogodišnja glavna urednica Hrvatske bibliografije, Niz B: Prilozi u časopisima i zbornicima. Širi interes: serijske publikacije, posebno hrvatski znanstveni i stručni časopisi (povijest, bibliometrijsko vrednovanje znanstvene komunikabilnosti, produktivnost hrvatskih znanstvenika). Objavila 20-ak stručnih i znanstvenih radova.

bsorokin@nsk.hr

Dr. Siniša Maričić, inž. kem., znanstveni savjetnik, umirovljen je 1986. nakon 7 godina rada u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, gdje je koncipirao i organizirao rad Studijske biblioteke. Nakon umirovljenja nastavlja s proučavanjem znanstvenog procesa, s posebnim naglaskom na vrednovanju znanstvene komunikabilnosti domaćih časopisa. O tome objavio 60-ak radova u domaćim i inozemnim časopisima. U razdoblju do 1979., iz istraživanja o domaćim boksitima, preko uloge vodikovih mostova u anorganskim hidratima do biofizike bioloških makromolekula, poglavito metodom nuklearne magnetske rezonancije, objavio više od stotinu radova u inozemnim i domaćim časopisima. Bio glavni i odgovorni urednik "Croatia chemica acta" i "Scientia Yugoslavica".

smaritch@rocketmail.com